

De roe op de schoorsteen, ofte de wereldt met de billen bloots-hoofds leggende, overgehaalt, ende wel lustigh ghegeesselt. Uyt het Engels vertaalt. Den tweeden druck, verbeteret. Wormerveer, Willem Symonsz Bogaert, 1647; p 51-53 & 82-83

[51]

XX. Een Pot-Poeët.

Hy is den droesem van alle wetenschappen, nochtans sijnde ghemenght met stercken dranck, mach eenighe smaeck bekomen.

Zijn inspiratien sijn meer wesentlijcker als alle d'andere; want die veynsen maer eenen Godt, ende hy heeft den zynen altoos by hem.

Zijn gedichten ende sijn veersen, loopen gelijk als den tap van een vol Vat, ende sijn vernuft is gelijk de Bier-Tonne, dewelcke ebt en vloeyt, even ghelijck als de kraen sal willen toelaten.

In 't dunne bier, vlieght hy niet hooger als een Lietjen: maer een Roomer Wijns, ende een pijpjen Toeback inflameert hem, ende stelt sijn *Musa*, ende zijnen neus, te ghelijck in een lichten brandt.

De Druck-Pers is sijn Munte, ende stampt hem al te mets eenen Rijcxdaelder ofte twee, tot belooninge vant slechte aloy van sijn nieuw Boecxken.

Ziin ghedichten die hy laet Drucken, [52] souden qualijck dry stuyvers ghelden, hoewel datse al te mets voet dry schellingen verkocht worden.

De wel-gemaecte Tijtelen, die daer voor aen staen, locken den Leser om die te koopen: voor de welcke den Drucker hem wel veerthien dagen met goet Bier en kost moet onderhouden.

Zijn ghedichten sijn gelijk sijn kleeren, vol lappen ende leuren: nochtans is haren ganck niet soo hobbeligh, als wel is den loop van de Almanacken.

De dootd van eenighe groote Personagien, ofte andere vreemde gheschiedenissen, versien hem met een Argument, ende negen Musen sijn dan terstont in Rouw, ende *Melpomene* roept, Help! Help!

Zijn andere Poësijen, sijn maer briefjens in Rijm gestelt, ende sijn gelijk als de *collecten* diemen vergaert voor de arme slaven, om van haer ghevanckenisse verlost te worden.

Hy is eenen, die seer wordt geemployeert in den loff van onse laetste Zee-slach, ende is een bitteren Schrijver tegens de Portugeesen.

Het meestendeel van sijn Schriften, werden Ghedruckt in enckele bladeren, ende worden van d'eene marckt [53] tot in d'andere ghesongen, met een leelijcke voys, ende een erger keel, terwijl dat de jonge Boeren en Boerinnetjens staen om die aen te hooren.

Dese sijn de Historien van sommige, die met een ladder sijn gheklommen in haer Graf: ofte van eenigh vreemt Monster-dier, gekipt in Hoogh-duytslandt, ofte in eenighe andere vreemde plaetsen. Ofte, sittende in een Hoerhuys, hy beschrijft de Oordeelen Godts, tot een schrick vande Menschen.

Hy eyndicht (op 't leste) op eenighen verduysterden geschilderden doeck, daer sijn veersen staen boven op, ende ter zijden aen: sijn leven (als een volle kanne bier) stort schielijck op eenigh banckjen inde straet.

Hy laet oock wel twintigh Guldens op den Kerf-stock staen, die de Waert ende Waerdinne verliest tot hun schade.

[82]

XXXIII. Een Criticus, ofte Woorden-sifter.

Is eenen, die een grooten hoop Boecken oversiet, ende zijn aenmerckingen daer in is de *Orthographia*.

Hy is den *Chirurgijn* van oude Autheuren, heelende veel zware wonden van groote onwetenheden, ende de mislagen van de Autheuren.

Hy handelt veel met stucken en brocken, ende *defunt multas*, ende soo hy 't oplapt maer met twee reghels, hy is veel trotser met dat boeck als den Autheur selfs.

Hy snuffelt in alle wetenschappen om hare *Syntaxen* te ondertasten, denckende dat alle geleertheyt bestaet alleen in 't Latijn te schrijven.

[83]

Hy proeft de stylen vande Schrijvers, ghelijck als andere menschen den wijn doen, ende hy weet veel te discoureeren.

Zijn eyghen *Phrase* is een vermenginge van oude woorden, die al langh voor *Caesars* tijdt zijn vergaen, ende by *Varro* begraven, ende den jonghsten Schrijver die hy wil volgen, is *Plautus*.

Hy is een moeyelijcken queller vande dooden, die naer een langhe stilligheydt moeten opstaen, even tot den dagh des oordeels.

Hy is eenen, die alle boecken op 't hooghste doet verkoopen, dewijle dat hyse opmaeckt in Folio, met sijn verscheyde Commentarien.

Willem Symonsz Bogaert, *Werrelts vertooning, of het tweede deel van de roe op de schoorsteen. Verklaarende dese teghenwoordige werrelts geesel: ende dreigende den toekomstigen eeuwigen straf*. Wormerveer, Willem Symonsz Bogaert, 1648; p 77-99.

[77]

Cap. XXVII. Een Boeke-maacker, of Theologant.

Cloeck en eervaren acht hy hem self: want hy stelt andere wetten, of ten minsten legt hy de gheboden Gods en Christi uyt; alhoewel hy die noch noydt selfs verstaan, (ick swijghe gheleesen) heeft: doch heeft hy dat gedaen, soo heeft hy den dop; maar niet het pidt ghevonden: maar hier af [78] breeder onder de boecke leser, en oock onder den tijtel vande uytlegger. Niemandt is eergierigher als hy, dat dit waar is spreekken sijn daaden: want hy niet alleen sijn pennen, papier, en inct; Maar ook sijn kostelijcke tijt voor niet geeft.

Hy heeft sijn meeste lust om sijn eygen schriften over, en door te sien: ja al komt 'er eens so goetd, door een ander gemaackt voor hem, hy acht dat gheen een boebel weert; doch de onpartijdige waardenen het sijne noch veel min.

Alles wat hy stelt acht hy heel goet, self boven alle de wercken van Harnis Trisinugistus, Platonus, en Syferonus: welcker schriften als Goddelijcke stralen, onder dese duystere Christenheyt sijn lichtende: alhoewel zy heydenen, en dese een Christen ghe-naamt werdt. Al is sijn werck niet een haar waart, hy sal 't doch dies te hoogher roemen, en tot den hemel toe verheffen.

Hy acht hem selver, als eender die vande gooden tot schrijven gheroepen is: en daar van nu noch ghestaadigh aengedreven wert.

Hy en sal niet eens uytgaen, sonder groote bekommeringhe; en als hy by yemant komt sal hy altijd haestigh sijn [79] biddende dat sy hem willen verexcuyseren: want sijn schrijven teghenwoordigh stil staat.

Hy meent veele wijsheit inde werrelt te brengen door sijn verstant; alhoewel hy sijn eyghen schrijven niet verstaet: doch soo brengt hy geen lichte; maer duystere dwalinghe inde werrelt.

Zijn schriften sijn te leesen, even ofse van Apollo, of Minarva uytghesproken: en van Porphijrus, en Apuleius beschreeven: en van David Joris, en Hendrick Niclaasen, uyt gheleyt waaren: want van de eersten hebben zy de twijfelachticheit: van de tweede, de tegenstrijdicheit: en van de derde, de hoovaardige opgeblasentheydt: somma zy sijn van alles voorsien.

Hy heeft wel vele woorden ontleent, van dese en gheene schrijvers; doch hy soude meerder gedaen hebben, ten waer dat de vrees van bemerckt te worden, hem achterhielden.

Hy en sal gheen andere schrijbenten aanroeren, of hy sal betoonen dat hy veel gheleesen heeft: en daar uyt wijser gheworden is, ja meerder wetenschappen bekomen heeft, als zy: daar op hy oock machtigh stoft.

Hy verslijt alle sijn tijt en sinnen in 't [80] schrijven, maar soo hy teghen yemandt twistende is met de pen: dan en maackt hy niet alleen hem selfs; maar oock wyse luyden tot sotten: die hy daar door haer tijt, haer welvaaren, en oock endelijck (soo 't de doot niet verhoet) haar sinnen doet verliezen.

Zijn schrijven is hem soet en aangenaam, 't is sijn beste speculatie die hy inde werrelt heeft: en hy kan geen ding bedencken, dat hem soo wel gevalt, en aanstaat.

Hy wijst andere menschen den wegh ten Hemel, zoo de tijtels van sijn boecken uitwijzen, die hy met uitgelesen schoone woorden heeft opghepronct, doch dat geeft niemant meerder eer als hem, 't is niemant profijtelijker als den Boeckverkooper, en niemant schaadelicker als den koper.

Maer hy selfs in 't kranck-bedde legghende, vergaet al sijn lust tot schrijven en dichten: en hy weet niet langet raat voor hem, alhoewel hy, voor een die in sijn uysterste is, veele spreucken en sententien gheschreven heeft: het best dat hy nu doet, is het suchten en roepen tot Godt, om vergiffenisse van sijne sonden, een gheruste uytganck van dese werrelt, en een vroolijcke inganck ten hemel sal hem aangenaam sijn.

[81]

Cap. XXVIII. Een Boeck-drucker.

De waarheit acht hy niet soo hoogh als 't geldt: want hy maackt leugenen voor gelt by duysenden. Daar den schrijver eens lieght, daar doet hy 't op het minste vijf honderdt, en wilt den eygenaar betalen, al lachende sal hy 't noch eens zoo veel doen.

Door sijn konst is wel een groot licht inde werrelt ghekomen: Doch daar sijn ook veele gruwelijcke onheylen uit onstaan: en wie sal die gheneesen?

Hy heeft wel veele het H. Evangelium bekent ghemaackt: Doch alleen met doode letters: Want zoo de letters krachtigh waren, wie soude perfecter van leven ghevonden worden als den Drucker? Want hy 't niet alleen recht, maar oock slinckx en averechts leest: Doch waar vintmen meer Apocrisi als onder hem, en wie veynst meerder als hy?

Inde kerck staat hy effen als een swarte of grauwe monick, en de Predekant spreeckt niet een woordt of hy hoort dat, 't en zy hy slaapt.

[82] Ut de Kerck zijnde, bespot hy het gesejde in sijn hart: maer met sijn tong vertelt hy wat een schoon Sarmoen daar gehoort is: ja dat men een geheel jaar daar aan genoegh heeft, hy draeyt sijn tongh als de letters: Hy soude 't alles gaan verachten, 't en waar de vrees hem prickelden, dat hy sijn werk soude verliesen.

Hy roemt altijt van sijn schoone letter en bruyne int: doch hy druckt dat men nauwelijcx leesen kan, door sijn oude afgesleten letter, en bleecke kladderachtighe int. Hy krijt dat het gheklanck door gans Vlaanderen vlieght en raest, dat niemant zoo op sijn Corrigeren past als hy, schoon dat hy meer als tien fouten op een bladt stelt, en dat noch sin breeckers.

Hy seght altijdt tot uwen dienst te staan als ghy maar wat te doen hebt; doch zoo ghy hem werck beschafft, dan wacht hy noch een weeck of drie eer hy dat is aanvattende: en dan druckt hy noch ondertusschen ander werck, latende het uwe staan.

Hy belooft u met ja ja, en neen neen, aan u handt dat ghy op Marien Hemelvaart, het werck volkoomen sult opgheleever hebben; en al is 't een [83] maandt daar na, zoo wil hy nochtans staanden houden dat hy noit geloogen heeft, nochte noit lieght. Hy wil daer voor geacht zijn dat hy niet een bladt papier, ofte makelatuer van u behoudt, of wegh slort: al is 't dat het ghetal een gheheel vijftigh te kort komt: maar zoo ghy 't selfs getelt hebt, sal hy u de schult geeven, en zo hy 't ghedaan heeft, sullen 't de jonghens moeten ontgelden.

Hy past wel so hy meent, op 't vergaren, als oock op 't clossioneeren: maer nochtans maekt hy veel defeecten, dat hy in andere overtollich doet. Soo hy voor de knechts gheen groote drinckpenningh krijght; sal hy u betaatelen, schoon hy tegen u geseght heeft dat hy liever geen, als een heeft: al ist datmen hem betaalt so wil hy nochtans de eer van 't boeck hebben, stellende sijn naam daar voor op. Hy roemt hem selven als hy leeft, en de wormen als hy doot is, en de Enghelen als hy rechtvaardigh is.

Cap. XXIX. Een Boecke-binder.

E Noch worden opghenomen: want hy wandelde met Godt, segt Moyses, Genes. 5: vs. 22.

[84] En waarom dese niet so wel? want hy wandelt de meeste tijdt sijns levens, door de heylige schriften die door Gods geest, of in lichte beschreven sijn? en dat meer is, van op rechte Christenen (soo sy haar laten noemen) verklaart worden: welckers getal soo veel is, dat hy die niet noemen kan. Niemandt heeft de wijsheit (die uyt de boecken gesocht wert) beter koop als hy.

Hy maackt niet een boeck, in sijn perfectsi, of hy besiet dat: en hy soudet meerder doen, so den tijt daar af langer wierden. Hy vout de blaaden scheef in 't kruys, en dan gheeft hy den drucker de schult.

Sijn haast doet dat hy 't maar half neyt, doch den lijm komt hem te baat: want hy denckt alst in sijn fasol verkoft kan werden, dat dan sijn arrebeydt wel getreft is.

Al ist datment hondertmaal seght, so snijt hy doch altijdt, het wit tot het schrift toe af: ja zelfs al isser een geheele duym breed spaasi: want hy schroomt het houdt en leer, oft sijn eyghen vlees was, in 't wech snijen, of overtolligh, aan de boecken te lappen. Hy verrewet geern root, om dat het swart hem meerder moeten geeft.

[85] De grootste plaaghe die hy in dese werrelt heeft, sijn aan d'eene sijde sijn eyghen mislaagen, dat hy niet wel geklaationeert heeft, en daarom de boecken wederom moet verbinden: en aan d'andere sijde, dat hy te weynigh wint, na sijn veel voudighen arrebeyt; al ist dat hy 's jaerlijcs, tseventich gulden op leght.

Hy is oock niet vernoeght met sijn arrebeyts-loon, al heeft hy van 't stuck twee stuyvers meer als anderen, die 't beter als hy doen.

Het spyt hem dat de boeck-verkoopters veel winnen; doch dat is oock sijn profijt: en daarom wil hy dat aanveerden, ja oft hem dient of niet en dient: maar eindelijck acht hy hem voor gheluckigh, dat hy wederom tot sijn voorighe staet gekoomen is, met dese reeden dat hy 't beter van buytene waarden: alst inder daat van binnen besien sijnde was.

En soo ist in sijn ghedachten altijd 't vet in een ander mans schottel: maar 't maager op sijn taleur, of bordt. Die hier af dreeder begeert, gaat tot de onvernoechde.

Hy bindt veele goede wetten by een, en sijn hande of hamer slaan op de self- [86] de: maar weynigh steeckt hy daar af in het binnenste van sijn hart, tot saligheyt.

Hy leeft in onrust, hy sterft met tegen lust, en soo hy qualijck gheleeft heeft: volght na sijn opstandinge 't grootste ongeluck, dat hy oyt gehad heeft: dan siddert hy, de Duyvelentieren en woeden, en den Hel gaapt na hem.

Cap. XXX. Een Boeck-verkoopt.

Fierejuesicheidt met onverstandt, is by alleman quaat: maar een needrige heuse blijgheesticheidt, is beide Godt en den menschen aangenaem.

Zoo hy niet weetich is, of om duyts te segghen, een botte domme of onverstandighe is: gheen grooter leugenaer dan als hy.

En so hy een wijse doortrapte Grieck is: dan geen bedrieglijcker als hy.

Alles wat hy doet, is niet soo seer om een anders profijt of salichheit: als wel om sijn kantoor met wijsheit te vervullen, dat is met gelt.

Alle dagen is hy practiseerende, wat voor oude, of nieuwe dingen hy sal uitgeven: en so hy 't dan wel treft, wint hy [87] veel; en 't winnen is sijn leven: doch so hy 't qualijck raakt, verliest hy veel, en 't verlies is sijn doot.

Hy heeft goede occasi om wetenschappen te bekomen, so hy anders met den luyjen gheest niet beseeten is: die hem altijd dicht op de hielen is volgende. Zo hy iedts in den druck bevordert, en oock uit geeft, hy sal dat roemen het beste te zijn: soo dat hy dat niet alleen de lieden wijsmaackt: want hy 't hem selfs eerst wijsghemaackt heeft, en op sulcke ghedachten stelt hy de prijs hooger als behoorelijck is; doch soder een komt, die een honderdt van hem af koopt, dan sal hy soo veel rabatteeren, dat hy selfs (soo hy niet en verliest) nauwelijckx een oortjen wint. Noch sal hy daar over schreewen, dat hy 'er soo veel aan een man verkoft heeft, schoon sijn beurs daar af niet verblijt is. Hy heeft altijd wat raars, al ist dat niet een winckel van het selfde ontbloedt is: maar datse al door ouderdom, inden hoeck, of tot makelatuer hier en daar verstroyt, verslort, gebroken, en als niet gheacht verwildert en verdestruweert zijn. Hy sal een oudt boeck nieuw laten drucken, den tijtel wat veranderen, en hier en daar een woordt om setten: [88] schoon hy daar door de soeticheydt des stijls, en de waardicheidt vande materi verliest, en noch den rechten sin verduistert: alleene hy gheeft 'et een nieu aansien: en dat geeft niemant meerder profijt als hem, doch 't is niemant schadelijcker, als alle liefhebbers van boecken: want zy die veel beter van oudts hebben; als zy die nu overtollich moeten betalen. Dat sijn daagen, sijn gelt, en sijn arbeiders, niet meerder te kort en quam als sijn lust: hy druckte de steeden vol boecken, en de dorpen vol defeecten.

Hy is een stoocke-brant by de schrijbenten sijnde, hy bekommert hem selven alleene sijnde, hy parsuqueert de boeckkoopers by hem sijnde. Hy propt sijn memorie so vol boecken, en tijtels: menschen en naamen; dat hy selfs den text van den Predikant niet en kan onthouden. Hoe souden des selfs pillen, sijn Diamants harte kunnen vermurwen. Hy leeft hier onder de menschen met weynich imposten: doch de doot gheeft de wormen sijn vlees: maar soo hy een ketter, of een quaadtdoender geweest

is, sullen de Duyvelen zijn ziele in den vierigen poel begraaghen, daar hy geen koude sal hebben.

[89]

Cap. XXXI. Een Boeckekooper.

Geen grooter plaag, voor de boeckverkooper, als hy: noch gheen beter, of aangenamer vrient, als hy. 't Is sijn plaag, als hy de ganse winckel ontstelt, met uyt te trecken, verschuyven, en de blaaden gins en weder te smijten: dit alles gedaan sijnde, benefens veele gevraaght, hoe veel dit en dat gelt? soo sal hy op een ander tijdt, eens wederom aanspreken: doch hy koopt een van elf stuivers, maakende daar af so veel geklap en gesnaters dat hy 't liever niet verkoopen als soo verkoopen sou.

Hy keert meenige uyt den winckel die wel wat souden begheeren, maar van hem niet willen gesien zijn. Daer wert na gheen boeck ghevraaght, of hy sal 't beantwoorden, even of den verkooper sijn tongh verlooren had. En so hy niet belet wert in sijn spreken, sal hy vande intentsi verhaalen een langhen teem (schoon hy 't weet, of niet en weet): even of hy inden winckel professor waer. Hy vraaght in presensi van veele menschen, hoe veel dit en dat boeck kost, en [90] dat alleen om bekend te maaken, dat hy sulck oock een heeft; alwaart oock midden in een propoost, hy en sal doch niet swijghen. Hy vraaght na hondert boecken, eer hyder vijf koopt, bedinghende die telkereys perfect; en besietse van vooren tot achteren, offer oock iedts in besmet, of gescheurt is: so 'er iets vindt sal hy 't wech werpen, en dan terstondt weder komen, doende als vooren, en dat tot seven-maal eer hy 't koopt. Hy segt dat boecken koopen veel kost: doch den schoen-maaker moet oock betaalt zijn. Soo hy iets heeft dat uytnemende is, dat sal hy noit op-houden, by alle man, en meegh. Zijn hoochste vermaack is, dat sijn liberi wel en vol gestoffeert is met boecken: te meer alst sodaanige zijn, die alleen by Tantalus hof gevonden werden. Hy stelt die alle in effen, op dat zy sierelijck sullen ten toon staen, voor alle diese sien: en hy doet groote neersticheidt, om de tijtels in sijn kruin te krijghen; op dat alst hy iedts hoort vertellen, en den outeur hoort noemen, mach segghen dat boeck oock te hebben op sijn kantoor; even als of hy dat in sijn harsens kamer bewaarden. Hy sal selfs oock iedts bybrenghen, [91] doch meer door 't ghehoor, als door 't gesicht heeft hy dat bekomen.

Hy soud wel meerder boecken koopen, soo sijn gelt daar door vermeerderde: maar verminderende heeft hy onlust daar toe. Hy heeft een groote strijt, of de boecken, dan of het gelt beter is, en welck den geduerichsten schadt inde werrelt is: eerst dunckt hem wel de boecken; maar sijn resolusi verandert op 't gelt; want de boecken willen hem van 't ghelt op een beter wijsen, dat is Hemels, en eeuwich: maar 't gelt wijst hem op een slimmer, dat is op een aarts onduerich goet: dat dan behoudende tot'et ende sijns levens: want de doot komende, doo helpt sijn ghelt gans niet, hy laat hem niet af koopen, en so vaart hy door den doot heen weg: doch so hy dan niet ter hellen vaart, sal sijn geluck grooter, als sijn ongheluck sijn, en sijn doot beter als sijn leven.

Cap. XXXII. Een Boecke-leeser.

Heeft altijd te weynich memorijs: want sijn harsenen sijn al te vochtich; daar klaaght hy gestaadich over. Hy heeft in sijn jonckheidt veel [92] gelesen: doch 't is sijn outheit, die hem niet rusten laat.

Hy is noydt vernoecht van lesen: want als den dach wech is, gebruyckt hy de lamp, en als hy op 't bed is; dan sijn de boecken daer by of ontrent.

Hy heeft gheen ruste: want hy laat hem voorstaan dat Moyses der Hebreënen onderwijser, Trismugistus der Egiptenaeren onderwijser, en Plato der Grieken onderwijser, alle in sijn kaamer sijn wachtende, om hem te leeren; en so wert hy gedrongen, niet naalatic te zijn, om by haar te komen.

Ten eersten is sijn lust tot de heylige schrift, of Theologie. Ten tweeden tot de Philosophie, dat is aart, en werckende kracht der natueren. Ten vierden in Annotomie, dat is menschen ontledingh. Ten vijfden Historikus, dat is de gheschiedenisse der werrelt. Doch dese alle kunnen wel en recht, ter eeren Godts, tot stichtinghe der ghemeente, of kercke, en tot nut voor sich selfs gebruyckt warden. Maer hy loopt voort tot de twistende Auteurs, en dan is hy als half gevangen: beworstelt hy daar in, so wert hy geheel verlooren: want ten eersten hy sal daar nimmer in enden, ten twee- [93] den, hy sal noyt een klaare oplichtinghe bekomen, ten derden sal hy by sijn selfs vertwijfelen, offer oock iets waar is. Nu is hy geheel op den dool-wech, en weet niet of hy ghelooven sal offer een Godt is ofte niet: de reeden is om dat eenige seggen, dat Godt alwetende is, andere seggen neen. Eenige dat Godt het quaade door den mens werckt, andere seggen hier tegen. Eenige seggen dat God sommige menschen onwederstandelijck saalich maect, andere ontkennen dat: eenighe segghen dat Godt Christo voor eenighe uyt verkoorene geschoncken heeft, andere seggen voor allen. Eenige seggen dat Christus by den Vader van eeuwichheit geweest is, anderen ontkennen dit. Eenighe dat Christus sijn vlees vanden Hemel gebracht heeft, anderen dat hy 't van Maria heeft aangenoomen. Eenige dat hy van sijn twaalef jaeren tot sijn dertig jaeren, in den Hemel van sijn Vaader alle dinghen gheleert heeft, andere seggen dit de grootste ketterien te sijn. Eenige dat *Godt Vader, Godt Zoon, Godt Heylighe Geest*, ieder by sonder sijn, anderen dat zy altemaal een sijn: dit leydt hy over dat alleen vanden eenighen Godt gevoelt wert, selfs tot 'et swaart, [94] galg, en radt toe, ja tot oordeelen, veroordeelen en verdoemens toe.

En hier boven sijn duysendt andere dingen, daar over dat getwist wert, die ick laat blijven: want ick voor 't mijn daar gheen lust toe heb, maar een afkeer. Ik heb onder den tijtel van een boecke-maaker, belooft yedts of wat hier ter plaats te seggen van het lesen, om het pidt der heyliger Schrift wel te moghen uit den dop lossen, om wel te verstaan: dit is een heel swaar stuck, by veele, doch is daar een goede middel toe. 't Is swaar door ons eyghen verstant: maar 't is licht door de macht Godts; want al laten wy van onse ses jaeren af tot hondert jaeren toe, en aaten des daechs eens dober, slaapende des nachts in een etmael vier uren, dat is al niet: ieder verstaat wel, dat wy tot aartse dinghen, vrolijcke, en tastelijcke instrumenten ghebruycken: so doen wy oock door 't lesen, daar hebben wy doode letters toe, die ons niet verstercken, alleene zy geven ons ghetuyghenissen vande voorgaande dinghen, hoedaanigh dat Godt van 't beginne aan, met sijn volck gesproken, en gehandelt heeft, door wat manieren sy van Godt sijn af geweken, en door wat [93] middelen dat zy wederom aan deselve verknocht sijn: soo staan dese dan als baakens als exempels, als voorgangers, en wech-wijzers.

Paulus seght *2. Cor. 3:6. De letter slaat doodt: maar de gheest ist die levendigh maackt.* Hier sijn nu veele letter wijzen, die de saalicheydt uyt de schrift, uyt de doode letteren willen trecken: maer hier komen alle de twisten, en dissputen van daan: en wie souden ghevonden werden, die sou konnen bewijzen dat van de *Cruys dach Christi*, tot nu toe, twee vande letter wijzen, volkoomen over een stemmende sijn? *Christus heeft selfs gebeden, dat sijn kercke een souden sijn loh. 17. vers 11. en*

22. so moet dese boven gheuoemde, de waare kerck niet sijn, om dat zy gheen met den anderen accordeeren, oft volkomen over-een-stemmen: en volgens dien, is daar niet de rechte leere om de schrift te verstaan, *die geestelijck moet geoordeelt sijn, Corint.2.vers 15.* Die gheestelijck is oordeelt alle dinghen, ende hy en wort van niemant geoordeelt.

Paulus verklaart dit duydelijck, inden brief tot den Romeynen cap.8.v.1. Aldus en is nu niet verdoemelijckx, aen de gene die in Christo Jesu sijn, die [96] na den vleesche niet en wandelen, maer na den gheest. En *Augustinus* inde stadt Godts, in 't 20. B.21.C. seght: want de vleeschelijcke luyheid, ofte oock traacheit des ongeleerden, en ongeoeffenden verstants, is te vreeden met de uytterlijcke boeckstaaven des letters, ende en meynt niet, datse iedts hebben inwendigh te ondersoecken. Nu verstaat ieder wel, dat ik wil seggen, dat niet de letter in ons de saalicheyt werckt; maer de geest: en datse niet door de letter bekomen werdt, maer door de geest: Nu resteerter noch te seggen, hoe wy tot desen geest sullen kome also wy verstaen dat wy sonder de selve niet en vermogen: so wil ik nu om hier af te scheyden, maer een eenige spreuck voort brengen: *Iacobus secht, so yemandt wijsheydt ghebreck heeft, Die begheertse van Godt, diese alle menschaen over vloedigh geeft, ende niet en verwijt: ende sy sal hem gegeven werden &c. Iocobi 1.v.5. en oock 6.* Zo moet de rechte wijsheydt niet uyt, noch door de letters, maer alleen van boven, door 't gebedt begeert, en ontfanghen worden. Ick soude hier meerder stellen: maer alles en kan ick 't niet seggen, en stickswijs heb ik gedaan. Nu op dat ick den boeck leser [97] oock sijn besluyt neffens de rest by leg. Hy begint met vruechden, hy endicht met droefheydt, doch de dootd brengt hem de laatste smarte aan: soo hy dan ten Hemel vaart, sal hy koomen, daar hy veel af geleesen heeft, in een eeuwighe behouden haaven.

Cap. XXXIII. Een Boeck uytlegger.

Is eender die altijd arrebeyt: maer noydt tot ruste en komt; want sijn groot ghewoel, vermeerderd sijn werck, en baart onrust. Aristotulus heeft hem een weg gebaent, ende grootelijckx gevordert in sijn komentarien recht in order te voeghen. Daar en tegen plagen hem Ovidius, Homerus, en Origenus, met swaare duistere slaagen; die hem sijn harsenen doen ontsetten, ja tot drayjens toe. Hy komt dickwils tot het oude ende nieuwe Testament. Maar al schraaveseert en spekeert hy daar over al sijn leven; so en brengt hy nochtans de woorden niet over een: want hy vergeeten heeft dat een geestelijc mens alle dingen oordeelt, hoe veel te meer van de schriften der H. maar die en kan door 't vleeselijc oogen [98] gesichte, niet saalich maken: doch door 't gesichte der geestelijcke oogen, wartse als een heldere son inwendigh lichtende.

Hy roemt vande schrift, en draaght haare letters formen sijn kruyn: Maar sijn strijdicheyt in 't uyt spreken, toont gheuoech sijn wanckelmoedicheyt. Hy waar geern voor een wijse geacht, maer dat kan niet sijn: want hoe hy wijser in de letteren werdt, hoe hy meer vanden rechten wech af dwaalt. Met sijn annotatien verduystert hy veele schriften, veranderende den sin, en intensi des auteurs: maer hy is dickmaal hier mede niet te vreeden, met alleen den sin te corrumpere: want hy des schrijvers wel ghestelde woorden, met sijn annotatien als ketters verklaart; al hoewel tien woorden van den autuer, beter alst sijn duysendt sijn. Het spijt hem, dat sijn memori niet vaster, en sijn pen niet veerdiger is: want hy veel te kort komt met boecken maken, by de oude schrijbenten; als hy om Syferonus en Varonus boeken denkt, Livius en Plinius boecken aensiet. Ende Griecksen Crysippus boeken telt, daer hy by de ses

duysent bemindt soo veracht hy hem selfs, met alle sijn uytleg- [99] ging, en uyt breydingh, die daer by sijn als seven druppelen waaters, by een ganse Zee. Hy schrijft veel boecken, al heeft hy weinich verstandt: en hy heeft geen tijt om dat te soecken, want als hy eenige schriften, moet door sien, leest hy den tijtel, ere 't register, en daer mee waant hy 't verstant wech te hebben: en dan aen 't schrijven ghevallen. Hy verklaert so hy meent andere boecken, door sijn uyt legghen: maar nu moeten sy noch wel ten minsten tweemaal verklaart worden, so dat anders te recht sal moghen verstaan worden.

Hy remedieert altijd tot sijn sieckte toe, en dan doet dat den Doctoer, en eyndelijck den doot, en dan leert hy, dat hy noyt beproeft heeft, dat is sterven.